

ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ
«ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Циклова комісія з соціальної роботи

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник директора з навчальної
роботи

 Людмила ІЛЛЯШЕНКО
“27” серпня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

підготовки фахового молодшого бакалавра
освітньо-професійна програма
ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ТОРГІВЛЯ
галузь знань **D БІЗНЕС, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПРАВО**
спеціальність **D 7 ТОРГІВЛЯ**

мова навчання: українська
статус дисципліни: обов'язкова

Робоча програма з дисципліни «Історія України» складена на основі освітньо-професійних програм: Підприємництво та торгівля спеціальності D 7 Торгівля. – “27” серпня 2025 р. 21 с.

Розробник: **Дмитро КАЗІМІРОВ**
викладач вищої кваліфікаційної категорії, к. і. н.

Робоча програма затверджена на засіданні циклової комісії з соціальної роботи

Протокол № 1 від “27” серпня 2025 р.

Голова циклової комісії

Дмитро КАЗІМІРОВ

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійний ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань D Бізнес, адміністрування та право	Обов’язкова
Змістових модулів – 8	Спеціальність: D 7 Торгівля	Рік підготовки:
Загальна кількість годин – 90		На базі БСО – 2-й На базі ПЗСО – 1-й
		Семестр
		На базі БСО – 4-й На базі ПЗСО – 2-й
		Лекції
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи здобувача фахової передвищої освіти – 3,2	Освітньо-професійний ступінь: фаховий молодший бакалавр	22 год.
		Практичні, семінарські, лабораторні заняття
		10 год.
		Самостійна робота
		58 год.
		Вид контролю
		залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни: формування у здобувачів фахової передвищої освіти історичного мислення, наукового світогляду, навичок науково-історичного аналізу процесів, подій та фактів, громадянської відповідальності, національної гідності, патріотизму.

Передумови для вивчення дисципліни: до початку вивчення дисципліни здобувачі фахової передвищої освіти повинні мати загальні знання з базових предметів загальноосвітньої підготовки, основ філософських знань.

Завдання дисципліни:

- 1) вивчення вітчизняної історії та причинно-наслідкових закономірностей історичного процесу;
- 2) набуття навичок в здатності оцінювати історичні події, діяльність історичних постатей, культурно-історичні ресурси країни;
- 3) опанування знаннями процесів становлення державності в Україні, розвитку соціально-економічних та суспільно-політичних процесів;
- 4) формування мотивації до дослідницької діяльності, розвиток креативних та інноваційних здібностей.

На основі знань здобутих при вивченні дисципліни «Історія України» у здобувачів фахової передвищої освіти формуються наступні **компетентності**:

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

3. Очікувані результати навчання з дисципліни:

Під час вивчення дисципліни здобувачі фахової передвищої освіти мають досягти або удосконалити наступні програмні результати навчання передбачені освітньо-професійною програмою:

РН 1. Знати свої права, як члена суспільства, цінності громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина України.

РН 2. Застосовувати знання, розуміння закономірностей та сучасних досягнень у підприємницькій та торговельній діяльності із професійною метою.

РН 5. Здійснювати пошук, самостійний відбір інформації з різних джерел у сфері підприємницької та торговельної діяльності.

У підсумку здобувачі фахової передвищої освіти повинні

знати:

- сутність основних проблем історії та сучасного буття народу України;
- основні закони та етапи розвитку людського суспільства;
- витоки української нації та її місце в загальнолюдських процесах;
- соціально-економічні, суспільно-політичні та культурні процеси історичного розвитку українського народу;
- історичні події, зародження та розвиток української державності;
- процеси розбудови сучасної незалежної української держави;
- діяльність історичних осіб і політичних партій.

вміти:

- порівнювати, аналізувати, узагальнювати і критично оцінювати історичні факти та діяльність осіб;
- оцінювати події та діяльність людей в історичному процесі з позиції загальнолюдських цінностей; співставляти історичні події, процеси з періодами (епохами);
- розрізняти тенденційно подану інформацію;
- орієнтуватись у науковій періодизації історії України;
- самостійно добувати історичну інформацію, працювати з першоджерелами, літературою;
- аргументовано на основі історичних фактів відстоювати власні погляди на ту чи іншу проблему.

4. Програма навчальної дисципліни**Змістовий модуль 1. Україна з найдавніших часів до сер. XVII ст.****Тема 1. Предмет і завдання курсу історії України (РН-1).**

Предмет і завдання курсу історії України. Проблематика й структура курсу. Проблеми періодизації історії України. Історіографія курсу історії України. Концепції історії України. Вплив природно-географічних факторів на розвиток історії України.

Тема 2. Стародавня історія України (РН-1, РН-5).

Початок формування людської цивілізації на території України. Палеоліт, мезоліт. Родові общини і племена. Розселення первісних людей. «Неолітична революція». Мідний вік та епоха бронзи. Пам'ятки трипільської культури. Народи Північного Причорномор'я (кіммерійці, таври, скіфи, сармати, готи). Античні міста-держави Північного Причорномор'я

Східні слов'яни на території України. Теорії походження слов'ян. Розселення слов'ян та процес утворення праукраїнського етносу. Перші державні утворення у східних слов'ян.

Економіка і соціальні відносини східних слов'ян.

Тема 3. Походження, становлення і розвиток Русі України (Київської держави) (РН-1, РН-2, РН-5).

Концепції походження держави Київська Русь та її назви. Розширення і зміцнення Київської держави наприкінці IX–X ст. Розквіт Київської Русі (кінець X – середина XI ст.). Запровадження християнства та його значення. Політична система. Соціально-економічний розвиток. Зовнішня політика київських князів. Русь та кочівники.

Політична роздрібненість Київської Русі. (кінець XI – середина XIII ст.): причини та етапи. Тимчасова політична стабілізація суспільства: Володимир Мономах, Мстислав Великий. Посилення удільних князівств. Культура Київської Русі. Проблема формування народностей у Руській державі.

Тема 4. Галицько-Волинська держава (РН-1, РН-2, РН-5).

Політичний, соціальний та економічний розвиток в XII – першій половині XIV ст. Правління династії галицьких Ростиславичів, Ярослав Осмомисл. Правління династії галицько-волинських Романовичів. Роман Мстиславич. Данило Галицький. Боротьба галицько-волинських князів з монголо-татарами. Занепад Галицько-Волинського князівства. Галицько-Волинське князівство як одна із форм української державності.

Тема 5. Українські землі в складі іноземних держав (у другій половині XIV – першій половині XVII ст.). Кримське ханство (РН-1, РН-2, РН-5).

Приєднання українських земель до складу Великого Литовського князівства. Політика великих литовських князів в українських землях. Передумови польсько-литовської інтеграції. Кревська та Городельська унії. Ліквідація удільних князівств. Польська

експансія в українські землі наприкінці XIV – в середині XVI ст. Люблінська унія та її наслідки для України. Суспільна організація та соціально-економічні відносини. Магдебурзьке право. Литовські статuti. Православні братства в Україні. Берестейська церковна унія: передумови та наслідки. Посилення національно-релігійного гноблення. Культура України в XIV–XVI ст. Роль церкви у збереженні самобутності українського народу. Утворення кримського ханства та його експансія в українські землі.

Тема 6. Виникнення українського козацтва (РН-1, РН-2, РН-5).

Причини та джерела виникнення козацтва. Створення Запорозької Січі. Дмитро Байда-Вишневецький. Устрій та військово-політична організація Запорозької Січі. Соціально-економічний устрій Запорозької Січі. Реєстрове козацьке військо. Піднесення козацтва в другій половині XVI століття. Козацько-селянські повстання наприкінці XVI – на початку XVII ст. Козацтво як впливовий чинник міжнародного життя.

Змістовий модуль 2. Розвиток українських земель у середині XVII – на початку XX ст.

Тема 7. Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст. (Українська національна революція), РН-1, РН-2, РН-5.

Причини, характер та рушійні сили. Основні концепції періодизації Визвольної війни. Початковий етап війни (1648–1649). Битви під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями та Зборовом. Зборівський мир. Відновлення української державності. Формування державних інституцій і активізація зовнішньополітичної діяльності уряду Б. Хмельницького. Молдавські походи Хмельницького. Битва під Берестечком і Білоцерківський мир. Битви під Батогом і Жванцем. Зближення України з Московією. Переяславська Рада. Березневі статті Б. Хмельницького 1654 року. Вхід України під протекторат Московії. Воєнні дії 1654–1657 рр. Становище Гетьманщини після смерті Б. Хмельницького. Основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики І. Виговського. Гадяцька унія. Битва під Конотопом. Гетьманування Юрія Хмельницького. Поглиблення руйнівних процесів в Українській державі. Історичне значення Визвольної війни українського народу. Оцінка особи Богдана Хмельницького в науковій літературі.

Тема 8. Українські землі наприкінці XVII–XVIII ст. (РН-1, РН-2, РН-5).

Політичне життя в Україні в другій половині XVII століття. Спроби об'єднання українських земель. П. Дорошенко, І. Самойлович. Стабілізація політичного життя в Україні в кінці XVII століття. Гетьман І. Мазепа. Союз І. Мазепи з Карлом XII. Полтавська битва. Ліквідація Запорозької Січі. Гетьман у вигнанні – П. Орлик. Конституція П. Орлика 1711 р. Обмеження Української автономії в першій половині XVIII ст. Діяльність Малоросійської колегії. Правління гетьманського уряду (1735–1750). Гетьман К. Розумовський. Ліквідація гетьманату Катериною II. Посилення антиукраїнської політики російського царизму. Ліквідація Запорозької Січі 1775 р. та скасування козацької автономії. Історичне значення Української Гетьманської держави другої половини XVII–XVIII ст.

Становище українських земель під владою Речі Посполитої в кінці XVII–XVIII ст. Визвольні повстання 1702–1704 рр. С. Палій. Гайдамацькі рухи 1730–1760-х ст. Коліївщина, Рух опришків. О. Довбуш. Занепад та поділи Речі Посполитої. Нове політичне розчленування України Російською та Австрійською імперіями.

Тема 9. Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій наприкінці XVIII – у XIX ст. (РН-1, РН-2, РН-5).

Політичне та економічне становище українських земель в складі Російської імперії у першій половині XIX ст. Селянські повстання. У. Кармелюк. Початок національного

відродження. Діяльність Кирило-Мефодіївського братства. Тарас Шевченко. Буржуазні реформи 1860–1870-х рр. та їхній вплив на Україну. Завершення промислового перевороту. Суспільно-політичний розвиток Наддніпрянської України в другій половині XIX ст. Культурно-просвітницький етап національного руху. Громадівський рух і посилення репресій з боку царизму. М. Драгоманов і зародження українського соціалізму.

Політичне та економічне становище західноукраїнських земель у складі Австрійської імперії у першій половині XIX ст. Продовження реформ Марії-Терези Йосифом II, їх роль у розвитку національно-культурного життя Галичини та Буковини. Діяльність та роль “Руської трійці”. Революційні події 1848–1849 рр. на західноукраїнських землях. Головна Руська Рада. Народовська та москвофільська течії національно-визвольного руху. Утворення перших українських політичних партій. Культура України у XIX ст.

Тема 10. Україна на початку XX ст. Українські землі в роки Першої світової війни (1914–1918 рр.), РН-1, РН-2, РН-5

Проблеми становлення та консолідації української нації. Процес політизації українського суспільства та визвольного руху. Політичні партії та їх практична діяльність у створенні національної державності. Розвиток освіти, науки та культури на початку XX ст. Українська преса та видавництва. Здобутки майстрів літератури та мистецтва. Духовні цінності українців. Церковне життя.

Українські землі в роки Першої світової війни. Україна в геополітичних планах країн Антанти і Троїстого союзу. Формування та бойовий шлях легіону Українських січових стрільців. Воєнні дії на території України у роки війни. Наслідки Першої світової війни для України. Поява модерністської течії в українській культурі.

Тема 11. Українська національно-демократична революція (1917–1921 рр.), РН-1, РН-2, РН-5

Лютнева революція в Росії та її вплив на Україну. Причини та початок революції в Україні. Український національний Конгрес. I та II Універсали Центральної Ради (УЦР). Зміни у політичних настроях, економічному та соціальному становищі населення. III Універсал. Проголошення УНР. Всеукраїнський з'їзд Рад. Боротьба більшовиків із УЦР. IV Універсал. Радянська УНР. Війна радянської Росії проти УНР. Мирний договір у Брест-Литовську. Падіння та історичне значення Центральної ради. Українська держава П. Скоропадського. Внутрішня та зовнішня політика Української Держави. Утворення Директорії. Відновлення УНР. Отаманщина. Західноукраїнська народна республіка. Злука УНР і ЗУНР. Україна в 1919–1920 рр. Радянсько-польська війна та Україна. Крим у 1917–1920 рр. Українська культура в 1917–1921 рр.

Змістовий модуль 3. Україна у XX – на початку XXI ст.

Тема 12. Встановлення комуністичного тоталітарного режиму в Україні (РН-1, РН-2, РН-5).

Політика «воєнного комунізму». Голод 1921–1923 рр. Україна в умовах нової економічної політики (1921–1928 рр.). Економічне, соціальне та повсякденне життя населення в роки непу. Утворення СРСР та статус України. Політика влади у царині культури. Українізація (коренізація). Релігійне життя в Україні.

Тема 13. Утвердження більшовицького тоталітарного режиму в Україні (РН-1, РН-2).

Перехід до форсованої індустріалізації. Директивне господарювання. Хлібозаготівельні кризи 1927–1929 рр. Перехід до суцільної колективізації, розкуркулення, зміни у житті, побуті й психології селян. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні: масштаби та наслідки та демографічні втрати. «Закон про п'ять колосків». Закон

України «Про Голодомор 1932–1933 рр. в Україні». Становище у галузі освіти. Досягнення науки та гальмівні чинники її розвитку. Література і мистецтво. «Розстріляне відродження». Політика держави щодо церкви та її наслідки. Ліквідація УАПЦ.

Тема 14. Західноукраїнські землі в 1920–1930 рр. (РН-1, РН-5).

Правовий статус Східної Галичини та українських північно-західних земель у складі Польщі. Осадництво. Промисловість і сільське господарство. Українська кооперація. Економічне і соціальне становище населення. Політична ситуація. «Пацифікація». Розгортання українського націоналістичного руху. Утворення Української військової організації та Організації українських націоналістів. Українські політичні партії. Культурне життя. Українські землі у складі Румунії. Економічне і соціальне становище українського населення. Діяльність українських політичних партій і рухів. Культурне життя. Становище Закарпаття у складі Чехословаччини. Економічне, соціальне та культурне життя. Течії у громадсько-політичному житті українців: русофільство, русинство, українофільство. Карпатська Україна. «Карпатська Січ». А. Волошин.

Тема 15. Україна в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.). Повоєнна відбудова України (1945 – середина 1950-х рр.), РН-1, РН-5.

Україна в геополітичних планах СРСР та Німеччини. Радянсько-німецькі договори 1939 р. Початок Другої світової війни. Вступ Червоної армії на територію Західної України. Радянська західних областей України. Депортації. Становище в Україні в 1939 – у першій половині 1941 р. Початок німецько-радянської війни. Відступ Червоної армії. Мобілізаційні заходи та евакуація. Військові події 1941–1942 рр. Окупаційний режим на території України та нацистський «новий порядок». Колабораціонізм. Концтабори та масове знищення людей. Голокост. Остарбайтери. Рух Опору та його течії. Розгортання радянського партизанського руху. Утворення УПА. Початок визволення України. Бої на Лівобережжі. Звільнення Києва. Звільнення Правобережної та Південної України. Примусове виселення з Криму в східні регіони СРСР татар, греків, вірмен. Завершення вигнання нацистських окупантів з України. Внесок українського народу у перемогу у Другій світовій війні. Становище в західних областях. Ціна перемоги. Культура в роки війни.

Адміністративно-територіальні зміни. Україна в ООН та міжнародних організаціях. Відбудовчі процеси у господарстві. Голод 1946–1947 рр. Зміни в житті та побуті населення. Відновлення політики радянської в західних областях України. Придушення визвольного руху 1944–1954 рр. Операція «Вісла». Особливості суспільно-політичного життя. Освіта. Наука. Література і мистецтво.

Тема 16. Україна в умовах політичної, економічної лібералізації суспільства (1953–1964 рр.). Загострення кризи радянської системи (середина 1960 – початок 1980-х рр.). (РН-1, РН-2, РН-5).

Внутрішньополітичне становище України у середині 1950-х рр. Стан промисловості та сільського господарства. Соціальне та економічне життя населення. Вхід Кримської області до складу УРСР. XX з'їзд КПРС і початок лібералізації. Реабілітація жертв сталінських репресій. Ставлення в суспільстві до діяльності М. Хрущова. Загострення боротьби серед вищого партійного керівництва України.

Розвиток промисловості та сільського господарства у другій половині 1950-х – першій половині 1960-х рр. Нові явища у соціальній сфері та повсякденному житті населення. Науково-технічна революція. «Відлига» в українській літературі та у мистецтві. «Шістдесятництво» в українській культурі. Зародження дисидентського руху в Україні та його особливості. Релігійна політика.

Політико-ідеологічна криза системи. Жовтневий пленум 1964 р. та його рішення. Згортання демократичних процесів. Неосталінізм. Посилення централізованої командно-адміністративної системи управління і обмеження суверенітету республіки. Діяльність в Україні перших секретарів ЦК КП України П. Шелеста та В. Щербицького. Посилення русифікації.

Спроби реформування економіки в другій половині 1960-х років. Посилення бюрократичного централізму. Економічне становище УРСР у 1970-х – на початку 1980-х рр. ст. Зміни в соціальній та національній структурі населення. Освіта. Здобутки і проблеми науки. Розвиток літератури. Форми діяльності дисидентів, їх політичні вимоги та боротьба за національне визволення. Суперечливі тенденції в розвитку українського мистецтва.

Тема 17. Розпад Радянського союзу. Відновлення незалежності України (1985–1991 рр.), РН-1, РН-2, РН-5.

Перебудова та її особливості в Україні. Чорнобильська катастрофа. Гласність лібералізація. Пожвавлення громадської активності. Формування багатопартійної системи. Формування національних громадських організацій і об'єднань. Стан економіки. Рівень життя населення. Розгортання страйкового руху. Релігійне відродження. Вибори до Верховної Ради УРСР та місцевих рад 1990 р. Декларація про державний суверенітет України. Загострення політичного протистояння. Спроба державного перевороту в СРСР. Наслідки перебудови для України.

Тема 18. Становлення і розвиток України як незалежної держави (РН-1, РН-2, РН-5).

Проголошення незалежності України, Референдум 1 грудня 1991 р. і вибори Президента України. Розпад СРСР і створення СНД.

Державотворчі процеси: особливості розбудови законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні. Участь населення у державотворчих процесах. Прийняття Конституції України (1996 р.). Становлення інституту президентства в Україні.

Стан господарства після розпаду СРСР. Спроби реформування економіки. Роздержавлення, приватизація та фінансова система України. Соціальне та економічне становище населення. Еміграція.

Основні тенденції розвитку економіки в другій половині 90-х років. Пошуки шляхів стабілізації на початку XXI ст. Здійснення аграрної реформи. Включення населення у ринкові відносини. Кроки до інтеграції української економіки у європейський та світовий економічний простір. Помаранчева революція. Революція гідності. Анексія Криму. Війна Росії проти України.

Демографічні зміни. Соціальна диференціація суспільства. Міжнаціональні відносини. Основні принципи зовнішньої політики незалежної України. Ядерне роззброєння. Україна в міжнародних організаціях. Пошуки зовнішньополітичних орієнтирів наприкінці XX – на початку XXI ст.

Основні чинники та особливості розвитку культури в Україні. Модернізація національної системи освіти. Основні тенденції розвитку науки. Здобутки української літератури і мистецтва. Фізична культура, спорт. Досягнення і проблеми української культури на початку XXI ст.

Стан навколишнього середовища та проблеми охорони довкілля. Подолання наслідків Чорнобильської катастрофи. Міжнародне співробітництво у сфері охорони довкілля. Екологічні проблеми початку XXI ст. Основні чинники та особливості релігійного життя України в умовах незалежності. Взаємовідносини державної влади та релігійних конфесій.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Всього	у тому числі			
		л	п/с	л.з.	с.р.
Змістовий модуль 1. Україна з найдавніших часів до сер. XVII ст.					
1. Предмет та завдання курсу історії України	2	-	-	-	2
2. Стародавня історія України	4	2	-	-	2
3. Походження, становлення і розвиток Русі України (Київської держави)	4	2	2	-	-
4. Галицько-Волинська держава	2	-	-	-	4
5. Українські землі в складі іноземних держав (у другій половині XIV – першій половині XVII ст.). Кримське ханство.	6	2	2	-	2
6. Розвиток козацтва в Україні.	2	-	-	-	4
Разом за змістовим модулем 1:	20	6	4		10
Змістовий модуль 2. Розвиток українських земель у середині XVII – на початку XX ст.					
7. Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст. (Українська національна революція).	4	2	-	-	4
8. Українські землі наприкінці XVII–XVIII ст.	4	2	2	-	-
9. Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій наприкінці XVIII – у XIX ст.	4	2	-	-	4
10. Україна на початку XX ст. Українські землі в роки Першої світової війни (1914–1918 рр.)	2	-	-	-	4
11. Українська національно-демократична революція (1917–1921 рр.)	6	2	2	-	2
Разом за змістовим модулем 2:	20	8	4		8
Змістовий модуль 3. Україна у XX – на початку XXI ст.					
12. Встановлення комуністичного тоталітарного режиму в Україні.	2	-	-	-	2
13. Утвердження більшовицького тоталітарного режиму в Україні.	2	2	-	-	-
14. Західноукраїнські землі в 1920–1930-х рр.	2	-	-	-	2
15. Україна в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.). Повоєнна відбудова України (1945 р. – середина 1950-х рр.).	4	2	-	-	2
16. Україна в умовах політичної, економічної лібералізації суспільства (1953–1964 рр.). Загострення кризи радянської системи (середина 1960-х – початок 1980-х рр.).	2	-	-	-	2
17. Розпад Радянського союзу. Відновлення незалежності України (1985–1991 рр.).	2	2	-	-	-
18. Становлення і розвиток України як незалежної держави.	6	2	2	-	2
Разом за змістовим модулем 3:	20	8	2		10
Усього годин за дисципліну	90	22	10		58

6. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Київська Русь – Україна: походження, становлення і розвиток Давньоруської держави.	2
2	Українські землі у складі іноземних держав у другій половині XIV – першій половині XVII ст.	2
3	Соціально-економічний та політичний розвиток України в середині XVII – XVIII ст.	2
4	Боротьба за відновлення державності України в 1917–1921 рр.	2
5	Незалежна українська держава: становлення і розвиток.	2
	Разом :	10

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вступ до курсу “Історія України”.	2
2	Стародавня історія України.	2
3	Походження, становлення і розвиток Русі України (Київської держави)	4
4	Галицько-Волинська держава.	2
5	Українські землі в складі іноземних держав (у другій половині XIV – першій половині XVII ст.). Кримське ханство.	4
6	Розвиток козацтва в Україні	4
7	Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст. (Українська національна революція).	4
8	Українські землі наприкінці XVII–XVIII ст.	4
9	Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій наприкінці XVIII – у XIX ст.	2
10	Україна на початку XX ст. Українські землі в роки Першої світової війни (1914–1918 рр.)	4
11	Українська національно-демократична революція (1917–1921 рр.)	4
12	Встановлення комуністичного тоталітарного режиму в Україні. Українська СРР в роки нової економічної політики.	2
13	Утворення більшовицького тотального режиму	4
14	Західноукраїнські землі в 1920–1930-х рр.	2
15	Україна в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.). Повоєнна відбудова України (1945 р. – середина 1950-х рр.).	6
16	Україна в умовах політичної, економічної лібералізації суспільства (1953–1964 рр.). Загострення кризи радянської системи (середина 1960-х – початок 1980-х рр.).	4
17	Становлення і розвиток України як незалежної держави.	4
	Разом :	58

8. Перелік питань до заліку.

1. Розкрийте проблеми періодизації історії України; проаналізуйте історичні джерела та історіографію.
2. Дайте характеристику розвитку первісної епохи на території України.
3. Визначте значення Трипільської культури в українській історії.
4. В чому особливість історичної долі Півдня України?

5. Простежте історію походження, розселення та розвиток державності у східних слов'ян.

6. Порівняйте теорії походження Київської Русі. Яка з цих теорій здається вам більш аргументованою? Поясніть, чому?

7. Охарактеризуйте періоди у політичній історії Київської Русі.

8. Визначте історичне значення Київської Русі.

9. Прослідкуйте історію створення Галицько-Волинського князівства; охарактеризуйте роль Д. Галицького в історії Галицько-Волинської держави.

10. Визначте історичне значення Галицько-Волинського князівства.

11. Проаналізуйте історичні передумови утворення держави на Русі.

12. Проаналізуйте особливості політики великих київських князів.

13. Прослідкуйте еволюцію політичного устрою Київської Русі.

14. Проаналізуйте наслідки монгольського нашествия та золотоординського для князівств Київської Русі

15. Поясніть походження та визначення суті національного символу – тризуба.

16. Прослідкуйте основні етапи польсько-литовської інтеграції у другій половині XIV – XVI ст.

17. Розкрийте причини, суть та наслідки розчленування українських земель в XIV ст.

18. Проаналізуйте особливості перебування українських земель у складі Великого князівства Литовського.

19. Порівняйте становище українських земель в складі Великого князівства Литовського та Речі Посполитої.

20. Визначте історичне значення та розкрийте проблему спадщини Київської Русі.

21. Визначте наслідки укладення Люблінської унії для українських земель.

22. Визначте передумови та наслідки для України Брестської церковної унії.

23. Визначте характер та наслідки політики гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного щодо польського уряду.

24. Проаналізуйте соціально-економічні та політичні передумови виникнення українського козацтва.

25. Дайте характеристику суспільно-політичній організації та етнічному складу українського козацтва.

26. Розкрийте причини, історичне значення та наслідки козацько-селянських повстань кінця XVI – 20–30-х рр. XVII ст.

27. Визначте причини, характер і рушійні сили національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст.

28. Проаналізуйте хід національно-визвольної революції (1648–1676 рр.)

29. Порівняйте умови Зборівського та Білоцерківського договорів.

30. Проаналізуйте процес формування державних інституцій та розвиток зовнішньо-політичної діяльності уряду гетьмана Б. Хмельницького в ході Визвольної війни.

31. Дайте оцінку Переяславському договору 1654 року.

32. Дайте оцінку діяльності Б. Хмельницького.

33. Проаналізуйте причини та наслідки громадянської війни та поділу козацької України на два гетьманства.

34. Доведіть, що українська держава доби Б. Хмельницького сформувалась на двох принципових засадах: демократії та авторитаризму.

35. Дайте історичну оцінку діяльності гетьмана І. Мазепи.

36. Доведіть колоніальний характер політики Російської імперії щодо України у XVIII ст.

37. Визначте причини поразки та історичне значення Української національно-визвольної війни 1648–1676 рр.
38. Розкрийте причини та наслідки шведсько-українського союзу 1708 р.
39. Проаналізуйте причини, процес обмеження та ліквідації російським царизмом автономії України у ХУІІІ ст.
40. Порівняйте становище Правобережної і Лівобережної України у ХVІІІ ст.
41. Визначте історичне значення існування Української Гетьманської держави другої половини ХVІІ–ХVІІІ ст.
42. Прослідкуйте розвиток антифеодального визвольного руху в Правобережній Україні в ХVІІІ ст.
43. Проаналізуйте соціально-економічний і політичний розвиток українських земель у складі російської імперії у ХІХ ст.
44. Доведіть, що політика російської влади в Україні в ХІХ ст. мала імперський русифікаторський характер.
45. Прослідкуйте процес національного відродження в Україні у ХІХ ст.
46. Доведіть, що Перша світова війна мала братовбивчий характер для українців.
47. Визначте місце України в геополітичних планах країн Антанти і Троїстого союзу у Першій світовій війні.
48. Проаналізуйте причини, характер, періодизацію та історичне значення революції в Україні (1917–1921 рр.).
49. Проаналізуйте еволюцію політики Центральної Ради.
50. Визначте досягнення і прорахунки Української держави П. Скоропадського.
51. Визначте позитивні та негативні аспекти політики Директорії.
52. Прослідкуйте процес встановлення радянської влади в Україні.
53. Проаналізуйте процес формування тоталітарного режиму в СРСР.
54. Доведіть, що політика радянської влади в Україні в 1930-ті рр. була спрямована на геноцид українського народу.
55. Проаналізуйте розвиток західноукраїнських земель в 1921–1939 рр.
56. Визначте характер нацистського окупаційного режиму в Україні.
57. Проаналізуйте рух опору та його течії в Україні в роки Другої світової війни.
58. Порівняйте політику радянської влади в Україні в умовах лібералізації та кризи радянської системи.
59. Визначте причини розпаду Радянського Союзу та прослідкувати процес становлення незалежної української держави.
60. Проаналізуйте основні тенденції внутрішньої та зовнішньої політики України в умовах незалежності.

9. Методи навчання

Викладання дисципліни спирається на матеріали сучасних авторських розробок з історії суспільно-політичного життя, адміністративно-територіального устрою та владних інституцій Чернігово-Сіверщини. На їх основі висвітлюються події політичної та військової історії, розвиток та функціонування системи органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні в цілому.

В їх основі – виконані автором та іншими чернігівськими істориками схеми органів державної влади та місцевого самоврядування, карти адміністративно-територіального устрою Чернігово-Сіверщини, плани та реконструкції будівель владних установ, оборонних споруд тощо. Також використовуються нещодавно введенні до наукового обігу матеріали – архівні документи (пам'ятки права і документація органів влади), місцева періодика, фотоматеріали, фото та біографії державних та громадських діячів, керівників органів влади та регіону від часів Чернігівського князівства і до сучасності.

1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності: словесні

(лекція, бесіда, пояснення, розповідь, діалог), наочні (ілюстрація, візуалізація у вигляді схем, зображень, реконструкцій та мап адміністративно-територіального устрою), практичні (письмові та усні вправи, навчальні практикуми).

2. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: навчальна дискусія, створення ситуації у процесі викладання, опора на життєвий досвід здобувача освіти.

3. Методи контролю і самоконтролю у навчанні: усний, письмовий, тестовий, графічний, програмований, самоконтроль, самооцінка.

4. Інноваційні методи: відео-лекції, аналіз причин та наслідків історичних подій і явищ, діяльності конкретних історичних діячів.

10. Засоби діагностики результатів навчання

Поточний:

- усний контроль (фронтальне, групове, індивідуальне, комбіноване, репродуктивне, творче);
- письмовий контроль (контрольна робота, диктант);
- тестовий контроль (тести відкритої форми, тести закритої форми, тест-відповідність);
- самоконтроль.

Підсумковий контроль: екзамен (в 4-му семестрі для ЗФПО на базі БСО, в 2-му семестрі для ЗФПО на базі ПЗСО).

Задля реалізації принципу диференціації та індивідуалізації навчання контроль проводиться з використанням різнорівневих завдань.

11. Критерії оцінювання результатів навчання

Навчальні досягнення здобувачів фахової передвищої освіти II року навчання на основі базової середньої освіти оцінюються за 12-бальною шкалою.

Навчальні досягнення здобувачів фахової передвищої освіти I року навчання на основі повної загальної середньої освіти оцінюються за 4-бальною шкалою.

На семінарських (практичних) заняттях здобувач освіти отримує оцінку (на базі БСО):

Рівень навчальних досягнень	Бали	Критерій оцінювання навчальних досягнень здобувачів фахової передвищої освіти
I Початковий	1	Здобувачі фахової передвищої освіти розрізняють об'єкти вивчення.
	2	Здобувачі фахової передвищої освіти відтворюють незначну частину навчального матеріалу, мають нечіткі уявлення про об'єкт вивчення, можуть усно відтворити кілька історичних термінів, явищ.
	3	Здобувачі фахової передвищої освіти відтворюють частину навчального матеріалу; з допомогою викладача виконують елементарні завдання; мають фрагментарні уявлення про роботу з історичними джерелами. Слабо орієнтуються в хронології подій.
II Середній	4	Здобувачі фахової передвищої освіти з допомогою викладача відтворюють основний навчальний матеріал; описують історичні події без пояснень причин, з допомогою викладача здатні відтворити логіку та хронологію подій, слабо орієнтуються в поняттях.
	5	Здобувачі фахової передвищої освіти відтворюють основний навчальний матеріал, здатні з помилками й неточностями дати визначення історичних понять, наводять приклади, знають основні дати; орієнтуються в хронології.

	6	Здобувачі фахової передвищої освіти виявляють знання й розуміння основних положень навчального матеріалу. Відповіді їх правильні, але недостатньо осмислені; можуть поверхово аналізувати історичні події та явища, робити певні висновки.
III Достатній	7	Здобувачі фахової передвищої освіти правильно відтворюють навчальний матеріал, знають основоположні теорії і факти, вміють наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, частково контролюють власні навчальні дії правильно відтворюють логіку історичних подій, встановлюють причинно-наслідкові зв'язки між ними, аналізують явища, оцінюють діяльність історичних постатей.
	8	Знання здобувачів фахової передвищої освіти є достатніми. Здобувачі фахової передвищої освіти застосовують вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, намагаються аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежності між явищами, фактами, робити висновки. Логічно висвітлюють події з точки зору історичного взаємозв'язку; синхронізують історичні події; достатньо володіють історичною та політичною картою; формулюють та аргументують власну думку.
	9	Здобувачі фахової передвищої освіти добре володіють вивченим матеріалом, застосовують знання в стандартних ситуаціях, вміють аналізувати й систематизувати історичну інформацію, використовують загальновідомі докази із самостійною і правильною аргументацією при оцінці історико-політичних явищ.
IV Високий	10	Здобувачі фахової передвищої освіти мають повні, глибокі знання, здатні використовувати їх у практичній діяльності, робити висновки, узагальнення, мають глибокі та повні знання історичних подій, явищ, лідерів; можуть визначити тенденції та протиріччя історичних процесів; роблять аргументовані висновки; використовують додаткові джерела та матеріали; самостійно складають таблиці та схеми; вирішують творчі завдання; відрізняють упереджену інформацію від об'єктивної; здатні сприйняти іншу позицію як альтернативну.
	11	Здобувачі фахової передвищої освіти мають гнучкі знання в межах вимог навчальних програм, аргументовано використовують їх у різних ситуаціях, уміють знаходити інформацію та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми, здатні до самостійного вивчення матеріалу; самостійно знаходять інформацію (наукова історична література, мас-медіа, Інтернет, мультимедійні програми тощо); вільно оперують термінологією; вирішують проблемно-історичні завдання.
	12	Здобувачі фахової передвищої освіти мають системні, міцні знання в обсязі та в межах вимог навчальних програм, усвідомлено використовують їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміють самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення, представляти власні неординарні судження щодо історичних процесів та явищ; користуватися широким арсеналом засобів доказів своєї думки, вирішувати складні проблемні завдання; схильні до системно-наукового аналізу та прогнозу історичних явищ.

На семінарських (практичних) заняттях здобувач освіти отримує оцінку (на базі ПЗСО):

Рівень навч-х досягнень здобувачів освіти	Бал	Критерій оцінювання навчальних досягнень здобувачів фахової передвищої освіти
I початковий	2	Здобувачі фахової передвищої освіти мають нечіткі уявлення про об'єкт вивчення, відтворюють частину навчального матеріалу, за допомогою викладача виконують елементарні завдання. Самостійність мислення майже не проявляється
II середній	3	Здобувачі фахової передвищої освіти відтворюють основний навчальний матеріал, здатні з помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати правило. Вміють застосовувати знання при виконанні завдань за зразком
III достатній	4	Знання здобувачів фахової передвищої освіти є достатніми. Здобувачі фахової передвищої освіти застосовують вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, намагаються аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежності між явищами, фактами, робити висновки. Відповіді їх логічні, хоч і мають неточності та незначні помилки.
IV високий	5	Здобувачі фахової передвищої освіти мають повні, глибокі знання в обсязі та в межах вимог навчальних програм, усвідомлено використовують їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміють самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення

Критерії оцінювання екзамену.

На екзамені виставляються такі бали (на базі БСО):

Високий рівень

12 балів

- здобувач освіти повністю оволодів програмним матеріалом, виконав практичні завдання без помилок, демонструє глибокі знання джерел та спеціальної літератури, вміння захищати свої переконання.

- володіє високою комунікативною культурою, робить обґрунтовані висновки, відстежує та пояснює причинно-наслідкові зв'язки історичних подій та явищ, активно використовує історичну термінологію на високому рівні.

11 балів

- здобувач освіти виконав завдання з дрібними помилками, які виправляються самостійно. Демонструє глибокі знання, але деякі аспекти подані менш детально.

- проявляє творчу самостійність і здатність використовувати спеціальну літературу, але свобода викладу матеріалу трохи обмежена.

10 балів

- здобувач освіти показує високий рівень знань і комунікативної культури, однак виявляє невпевненість у деяких складних питаннях. Практичні завдання виконані якісно, але з незначними недоліками.

Достатній рівень

9 балів

- знання у здобувача освіти повні, але менш систематизовані. Завдання виконані правильно, але допускаються несуттєві помилки, які здобувач освіти виправляє під час обговорення.

- здобувач освіти демонструє достатній рівень творчої самостійності та знань літератури, але не виявляє повної впевненості у своїх судженнях.

8 балів

- здобувач освіти має повні знання програми, але проявляє обмежену креативність. Завдання виконані здебільшого правильно, але із зауваженнями щодо точності або глибини аналізу.

- знання термінології задовільні, але відповідям бракує широти викладу та пояснень.

7 балів

- здобувач освіти демонструє належний рівень знань, але відсутні глибина та вільне володіння матеріалом. Завдання виконані з помітними помилками, які частково виправляються за допомогою викладача.

Середній рівень

6 балів

- здобувач освіти володіє програмним матеріалом, але переважно на рівні заучування. Завдання виконані з істотними недоліками.

- демонструє базові знання термінології, проте не здатний до аналізу історичних подій та явищ. Комунікативна культура обмежена.

5 балів

- здобувач освіти має уявлення про програмний матеріал, але відповіді поверхневі та несистематизовані. Завдання виконані частково або з численними помилками.

- терміни використовуються неправильно або з труднощами, знання літератури мінімальні.

4 бали

- здобувач освіти виконує лише найпростіші завдання, демонструє фрагментарні знання програмного матеріалу. Відповіді шаблонні, без прояву розуміння або самостійності.

Початковий рівень

3 бали

- здобувач освіти володіє лише елементарними знаннями, які не дозволяють виконувати завдання. Відповіді неповні, з численними помилками.

- історичною термінологією майже не володіє, знання літератури відсутні.

2 бали

- завдання здобувачем освіти виконані неправильно або зовсім не виконані. Відсутні базові знання, термінологія невідома.

1 бал

- здобувач освіти не має жодних знань з предмета, завдання не виконані, участь в обговоренні відсутня.

На екзамені виставляються такі оцінки (на базі ПЗСО):

Високий рівень

Оцінка «відмінно» виставляється здобувачу освіти, який повністю оволодів програмним матеріалом з історії України, точно й повно виконав практичні завдання, які містяться в білеті; виявив творчу самостійність, знання спеціальної літератури, тверді переконання та вміння їх захищати, високу комунікативну культуру, уміння робити практичні висновки, на високому рівні володіє історичною термінологією.

Достатній рівень

Оцінка «добре» виставляється відповідно до тих же вимог. Але здобувач освіти оволодів знаннями в дещо обмеженому прояві тих якостей, які слугують критеріям відмінної оцінки – творча самостійність, знання літератури, аналіз причинно-наслідкових зв'язків тощо. Не вистачає вільного володіння матеріалом, можуть допускатися окремі помилки, що легко виправляються самим здобувачем освіти під час бесіди.

Середній рівень

Оцінка «задовільно» виставляється за повне знання і виконання завдань. У цьому випадку здобувач освіти не виявляє самостійності суджень. Відчувається, що він дещо просто «завчив», однак історичну термінологію в цілому знає. Знає літературу, але недостатньо, щоб давати критичну оцінку особистостям, подіям та явищам. Володіє необхідними вміннями. Можливі недоліки в аспекті комунікативної культури.

Початковий рівень

Оцінка «незадовільно» виставляється здобувачу освіти, який не засвоїв програмний матеріал в обсязі, необхідному для виконання завдань екзаменаційного білета. Відповіді фрагментарні, неповні, допускаються істотні помилки у викладі матеріалу та використанні термінології. Відсутня самостійність мислення, здобувач освіти не орієнтується у спеціальній літературі, не вміє робити висновки та аргументовано захищати власну позицію. Рівень комунікативної культури недостатній для ефективної участі в предметному діалозі.

12. Визнання результатів навчання, набутих у неформальній та/або інформальній освіті

Визнання результатів навчання, набутих у неформальній та/або інформальній освіті в рамках окремих тем навчальної дисципліни, здійснюється викладачем за зверненням здобувача фахової передвищої освіти та представленням документів, які підтверджують результати навчання (сертифікати, свідоцтва, скріншоти тощо).

Рішення про визнання та оцінка за відповідну частину освітнього компонента приймається викладачем за результатами співбесіди зі здобувачем фахової передвищої освіти.

Визнання результатів навчання, набутих у неформальній та/або інформальній освіті в рамках цілого освітнього компонента, здійснюється за процедурою, яка визначена Порядком визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти Відокремленому структурному підрозділі «Фаховий коледж економіки і технологій Національного університету «Чернігівська політехніка».

13. Методичне забезпечення

1. Методичні вказівки до семінарських занять з дисципліни «Історія України» для здобувачів фахової передвищої освіти освітньо-професійної програми Підприємництво та торгівля / Укл.: Дмитро Казіміров, Ольга Молчаненко. Чернігів: ВСП «ФКЕТ НУ «Чернігівська політехніка»», 2024 р. 22 с.

2. Методичні вказівки до самостійної роботи здобувачів освіти з дисципліни «Історія України» для здобувачів фахової передвищої освіти освітньо-професійної програми Підприємництво та торгівля / Укл.: Дмитро Казіміров, Ольга Молчаненко. Чернігів: ВСП «ФКЕТ НУ «Чернігівська політехніка»», 2024 р. 16 с.

3. Пакет завдань для поточного оцінювання результатів навчання здобувачів фахової передвищої освіти освітньо-професійної програми Підприємництво та торгівля / Укл.: Дмитро Казіміров, Ольга Молчаненко. Чернігів: ВСП «ФКЕТ НУ «Чернігівська політехніка»», 2024 р.

14. Рекомендована література

Базова

1. Борисенко В.Й. Курс української історії: навч. посіб. Київ: Либідь, 2017. 616 с. URL: http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/705/borysenko_kurs_ukrajinskoji_istoriji.pdf

2. Бойко О.Д. Історія України. Київ: Ліра-К, 2018. 720 с. URL: <https://uahistory.co/pidruchniki/ukraine-history-boyko-7-edition-2018/>

3. Бойко В., Казіміров Д., Леп'яко С. Владні інституції Чернігово-Сіверщини: ілюстрована історія. Видання друге: виправлене та доповнене / Сіверський центр

- післядипломної освіти, Сіверський інститут регіональних досліджень, Чернігів: Сіверський центр післядипломної освіти. Видання друге: виправлене та доповнене. 2023. 224 с. URL: https://sivertraining.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/Vladni-instytutysi_onovleni_Sajt.pdf
4. Голубець М. Велика історія України: у 2 т. Т. 1. Київ: Ліра-К, 2019. 352 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001143>
5. Голубець М. Велика історія України: у 2 т. Т. 2. Київ: Ліра-К, 2019. 400 с. URL: <http://surl.li/uizjrt>
6. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. К.: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с. URL: <https://uamoderna.com/biblioteka/hrytsak-naryse-istorii-ukrainy/>
7. Качкан В.А. Історія України. Київ, 2018. 360 с.
8. Мельник А.І. Історія України: навч. посіб. Київ: Патрик, 2018. 104 с.
9. Світлична В.В. Історія України: навч. посіб. Київ: Патрик, 2019. 404 с.
10. Смолій В., Степанков В., Горобець В., Чухліб Т. Дипломатія Українського Гетьманату в міжнародних політичних комбінаціях раннього нового часу. Київ: Інститут історії України Національної академії наук України, 2022. 512 с.
11. Татарчук І.В. Історія України: навч. посіб. Київ: Ліра-К, 2019. 188 с.
12. Чухліб Т., Гуржій О. Козацька Україна. Історія Гетьманської держави (XVII–XVIII ст.). К.: Арій, 2023. 352 с.
13. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. 3-тє вид., перероб. та розшир. / Український науковий інститут Гарвардського університету; Інститут Критики. К.: Критика, 2006. 584 с.

Допоміжна

1. Акт проголошення незалежності України. 24 серпня 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>
2. Декларація про державний суверенітет України. Прийнята Верховною Радою Української РСР 16 серпня 1990 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
3. Конституція України (28.06.1996 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Борисова О. Історія української державності: підручник. Київ: Ліра-К, 2018. 344 с.
5. Історія України: суспільство, культура, державність: навч. посібник / П.В. Вербицька [та ін.] ; М-во освіти і науки України, НУ "Львівська політехніка". Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 268 с.
6. Кормич Л.І., Багацький В.В. Історія України: навч. посіб. Харків: Одиссей, 2001. 480 с.
7. Гарань О.В. Убити дракона. З історії Руху та нових партій України / О.В. Гарань. К.: Б. в., 1993.
8. Грушевський М. Історія України-Руси: у 11 т., 12 кн. Київ: Либідь, 1991–1998.
9. Зінкевич Р.Д. Історія України: навч. посіб. Львів: Бескид Біт, 2005. 368 с.
10. Лановик Б.Д. Історія України: навч. посіб. Київ: Знання, 1999. 574 с.
11. Комаринська З.М. Історія України: навч. посіб. Київ: Патрик, 2019. 456 с.
12. Політична історія України XX століття: підручник / А.І. Кудряченко, Г.І. Калінічева, А.А. Костира. К.: Б. в., 2006
13. Полонська-Василенко Н. Історія України: у 2-х томах. Київ, Либідь, 2002. Т. 1. 672 с.; Т. 2. 608 с.
14. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. К.: КСД, 2023. 512 с.
15. Плохій С. Російсько-українська війна. Повернення історії. К.: КСД, 2023. 400 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Інститут історії України. URL: <http://history.org.ua/>
2. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
3. Ізборнік. URL: <http://litopys.org.ua/> <http://litopys.kiev.ua/>
4. Історія козацтва. URL: <http://cossackdom.com/>
5. Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/>